

De gezondheid van leerlingen

Visie en strategie met betrekking tot de begeleidingsdomeinen
preventieve gezondheidszorg (PGZ) en psychosociaal functioneren (PSF)
voor scholen en CLB's in het GO!

December 2018

Inhoud

---

1. Definitie van gezondheid	4
2. Missie	4
3. Visie	5
4. Strategie	6
4.1. Organisatie van het aanbod: een getrapte leerlingenbegeleiding	6
4.2. Strategische doelstellingen voor scholen en CLB's	9
Doelstelling 1: bevorderen van de gezondheid van leerlingen	10
Doelstelling 2: toezien op het normaal verloop van de gezondheid van leerlingen	12
Doelstelling 3: tijdig detecteren van noden om passende maatregelen te kunnen aanbieden	13
Doelstelling 4: zorg dragen voor optimale participatie van leerlingen met gezondheidsproblemen (fysiek, emotioneel of sociaal)	14
Doelstelling 5: preventie van infectieziekten en veiligheid	15
4.3. Taakverdeling	16
5. Kadermethodiek Gezonde School	21
Bijlage 1: Externe partners van het GO!	22
Bijlage 2: Brede open school	24
Bijlage 3: Overzicht van de strategische doelstellingen en acties PGZ en PSF voor scholen en CLB's	25
Bijlage 4: PGZ en PSF in een notendop voor scholen en leraren	26

Situering van het document

Het GO! vindt gezondheid belangrijk en investeert al heel wat in het voordeel van de gezondheid van kinderen en jongeren in het GO!. Enerzijds werken scholen aan gezondheidseducatie via de doelen die gebaseerd zijn op het gevalideerd doelenkader¹ en wordt van scholen sinds de intentieverklaring van 2007 verwacht dat ze een gezondheidsbeleid voeren. Anderzijds bieden de CLB's begeleiding aan in de domeinen preventieve gezondheidszorg (PGZ) en psychosociaal functioneren (PSF).

De situatie wijzigde sinds september 2018 met het decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding. Voortaan zijn scholen en CLB's samen verantwoordelijk voor de vier begeleidingsdomeinen. Het gezondheidsbeleid is geen vrijblijvend, bijkomend aandachtspunt meer, maar maakt voortaan integraal deel uit van de leerlingenbegeleiding, die een erkenningsvoorwaarde is voor de school. De verschillende begeleidingsdomeinen beïnvloeden elkaar. Zo hebben de domeinen PGZ en PSF rechtstreeks betrekking op gezondheid. De domeinen leren en studeren en onderwijsloopbaan dragen bij tot de maximale ontwikkeling van talenten en het behalen van kwalificaties wat meteen ook in verband staat met gezondheid. Anderzijds heeft gezondheid natuurlijk ook een grote invloed op het leren.

Een tweede grote verandering in het decreet betreffende leerlingenbegeleiding situeert zich op vlak van de taakverdeling tussen school, PBD en CLB. Voortaan is de school de eerste verantwoordelijke inzake de uitbouw van een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding, waar de vier domeinen inherent deel van uit maken. In het verleden kon de school een beroep doen op het CLB voor beleidsmatige ondersteuning van haar zorg- en gezondheidsbeleid. Het decreet bepaalt voortaan dat bij de opmaak en evaluatie van het beleid op leerlingenbegeleiding, de school voor bijkomende inhoudelijke expertise een beroep doet op het CLB en voor beleidsondersteuning externe ondersteuning bij de PBD of een andere externe dienst zoekt. De complementariteit van de verschillende partners wordt verder in de tekst besproken in hoofdstuk 4.2.

Dit document duidt een geïntegreerd beleid inzake leerlingenbegeleiding voor de domeinen PGZ en PSF dat complementair door scholen en CLB wordt aangeboden. Op die manier gaat het gezondheidsbeleid op school volledig op in de leerlingenbegeleiding.

¹ Met gevalideerd doelenkader wordt bedoeld: de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen of de doelen vastgelegd in een leerplan.

1. Definitie van gezondheid

We definiëren **gezondheid als het vermogen om zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven** (Machteld Huber, Universiteit Maastricht, 2014).

Deze definitie gaat verder dan de definitie van gezondheid van de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) uit 1948 *'a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity'*. Hoewel de WGO het begrip gezondheid reeds toen al op een baanbrekende manier zeer breed definieerde, zal waarschijnlijk niemand gezond zijn op basis van het absolute en statische karakter van de definitie. De dynamische definitie van Huber is gebaseerd op veerkracht², participeren en eigen regie voeren. Dit zorgt ervoor dat ook personen met een beperking gezond kunnen zijn.

De brede definitie van 'gezondheid' kan geïllustreerd worden aan de hand van het volgend voorbeeld. Aandacht hebben voor beweging is belangrijk omdat het effect heeft op lichaamsfuncties zoals ademhaling, bloedcirculatie, ... (fysiek), het leerlingen leert om in groep samen te werken, het aandacht heeft voor fair play, ... (sociaal), maar evenzeer invloed heeft op het emotioneel welbevinden, de veerkracht, stress-reducerend werkt, het leert om te gaan met eigen grenzen en grenzen te verleggen, ... (welbevinden).

De begeleidingsdomeinen 'preventieve gezondheidszorg' (PGZ) en 'psychosociaal functioneren' (PSF) zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar. Ze worden daarom als één geheel behandeld in deze tekst.

2. Missie

De leerlingenbegeleiding door de scholen en CLB's van het GO! versterkt de (veer)kracht² en de autonomie van leerlingen zodat ze ook in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven kunnen participeren.

De leerlingenbegeleiding door de scholen en CLB's van het GO! levert een wezenlijke bijdrage aan de gezondheid van leerlingen. Op die manier willen we gelijke kansen creëren voor iedereen door bij te dragen tot het optimaal kunnen ontwikkelen van talenten, het samen leren deelnemen aan het maatschappelijk leven en het reduceren van de sociale ongelijkheid in gezondheid.

² Veerkracht wordt gedefinieerd als het vermogen om zich aan te passen aan stress en tegenslag en daar misschien zelfs sterker uit te komen. Het gaat niet enkel over 'terugveren' naar de oorspronkelijke positie, maar ook om doorgroeivermogen (bron: [Vlaams instituut Gezond Leven](#)).

3. Visie

De scholen en CLB's van het GO! realiseren de missie rond gezondheid vanuit 5 uitgangspunten:

- We benaderen **gezondheid en ontwikkeling** vanuit een **holistisch perspectief**. Het uitgangspunt is het menselijk functioneren als een samenspel van biologische (fysieke), psychische (mentale) en sociale factoren in de leerling, de gezins- en maatschappelijke context.
- We kiezen resoluut voor **pro-actie en preventie**³ door te bewaken, beschermen en bevorderen.
Bewaken is de vinger aan de pols houden waardoor enerzijds kan bevestigd worden wat goed loopt en anderzijds vroeg opgespoord kan worden als het niet goed loopt om tijdig noden te kennen.
Beschermen is vrijwaren wat goed is en alert zijn voor bedreigingen.
Bevorderen verwijst naar het bijdragen tot een stimulerende, veilige en gezonde leer- en leefomgeving.
- We kiezen voor een **inclusief kwalitatief onderwijs**⁴ dat een meerwaarde biedt voor elke leerling (met onderwijs-, opvoedings- en zorgbehoeften), ook voor leerlingen met gezondheidsproblemen.
- **We slaan de brug** tussen onderwijs en andere sectoren zoals welzijn, gezondheid, jeugd en cultuur doordat ...
  - ... scholen en/of CLB's een netwerk vormen met de verschillende sectoren
  - ... CLB's leerlingen en hun ouders toeleiden naar diensten en voorzieningen wanneer hiertoe de nood zou blijken
  - ... CLB's informatie uit diensten en voorzieningen die relevant is voor het dagelijks functioneren vertaalt naar de school, de klas en het gezin om de participatie te bevorderen of te herstellen.
- Gezondheid is een **gedeelde verantwoordelijkheid**.
Iedere medewerker van het GO!, directeur, leerkracht, CLB-medewerker,... beseft dat elk een noodzakelijk bijdrage moet leveren om te komen tot een daadkrachtige aanpak. Het GO! betreft hierbij ook ouders en leerlingen.

³ Bij pro-actie ligt de focus op wat we willen bekomen, bij preventie op wat we willen voorkomen.

⁴ zie visietekst GO! over [Inclusief onderwijs](#)

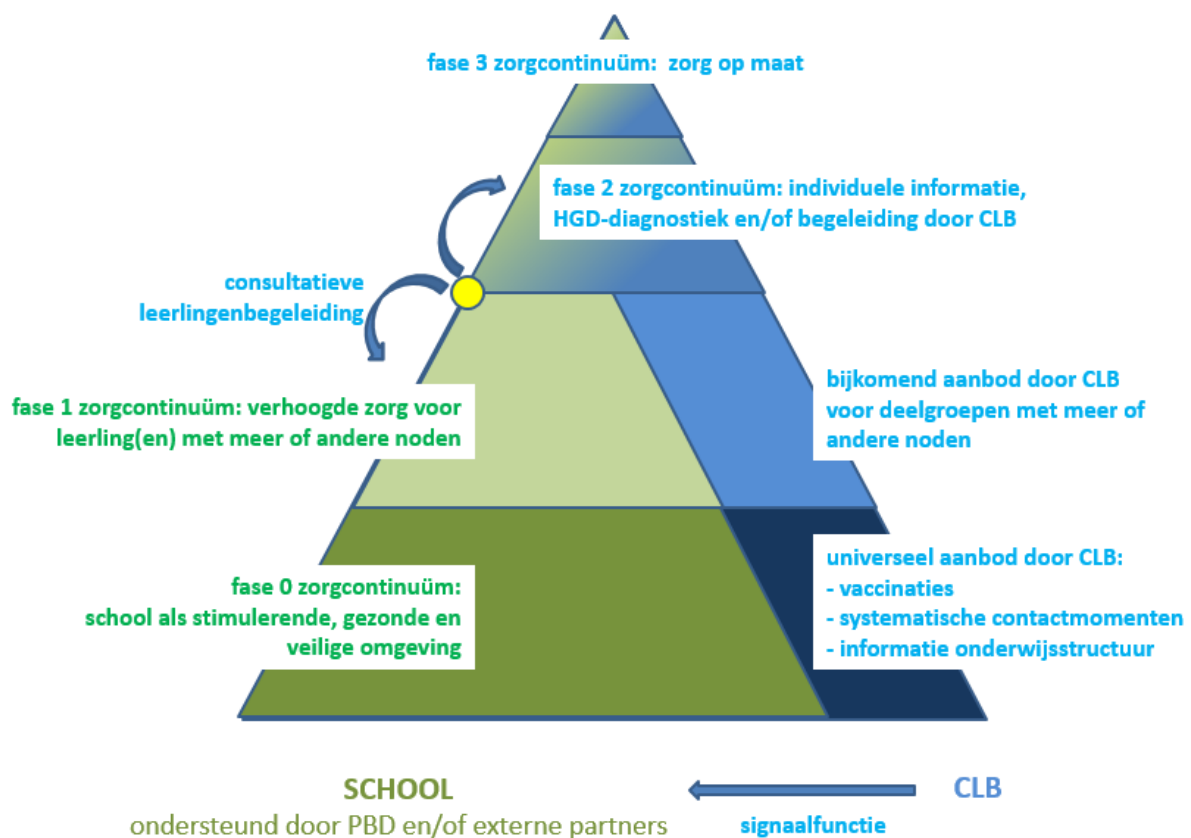
4. Strategie

We realiseren de missie aan de hand van vijf doelstellingen (zie 4.2). In de realisatie van de leerlingenbegeleiding voor de domeinen PGZ en PSF zijn verschillende partners betrokken. Deze worden opgesomd en besproken in paragraaf 4.3 'taakverdeling'. Maar eerst wordt beschreven op welke manier de begeleidingsdomeinen PGZ en PSF op een getrapte manier worden georganiseerd door scholen en CLB's.

4.1. Organisatie van het aanbod: een getrapte leerlingenbegeleiding

De onderstaande figuur visualiseert het continuüm van de leerlingenbegeleiding. In deze uitbreiding van het beeld van het zorgcontinuüm (cfr [Prodia](#)) krijgt de integrale leerlingenbegeleiding door scholen en CLB's een plaats.

Dé standaard kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding bestaat niet. De minimale kwaliteitsverwachtingen zijn geformuleerd in het [R-OK](#). Maar scholen maken zelf keuzes die aansluiten bij hun leerlingenpopulatie en de context waarin ze werken, en bouwen verder op het zorg- en gezondheidsbeleid dat in het verleden is opgebouwd. Zo zal het zorgcontinuüm er in bijvoorbeeld een school voor buitengewoon onderwijs anders uitzien dan in een school voor gewoon onderwijs. Het beleid is een groeiend en dynamisch gegeven. Dit maakt dat een maatregel in een school zich oorspronkelijk voor een specifieke leerling of voor een groepje van leerlingen kan situeren in fase 1 van het zorgcontinuüm, maar gaandeweg voor alle leerlingen kan worden geïntegreerd binnen fase 0 van het zorgcontinuüm. Voor CLB's zijn de minimale kwaliteitsverwachtingen beschreven in het [R-CLB-K](#).

Fase 0 zorgcontinuüm (brede basiszorg)

In fase 0, de brede basiszorg die aan alle leerlingen wordt geboden, horen de maatregelen die opgenomen worden in de algemene klas- en schoolwerking. De school stimuleert de totale ontwikkeling van de leerling in een gezonde omgeving. De school is met andere woorden een omgeving waar de gezonde keuze de gemakkelijke keuze is en waar de leerlingen zich gezond kunnen ontwikkelen. Deze zorgzame aanpak van de school is afgestemd op de behoeften van zoveel mogelijk leerlingen om een maximale ontwikkeling, leerwinst en welbevinden te bereiken.

De school is ook een ontmoetingsplaats voor ouders. De meest kwetsbare ouders zijn diegenen die sociaal geïsoleerd geraken. Persoonlijk contact, in de eerste plaats met andere ouders, komt uit onderzoek naar voor als de meest gebruikte en geschikte vorm van opvoedingsondersteuning. Stimuleren van ouderbetrokkenheid, het creëren van ontmoetingskansen voor ouders, het stimuleren van informele sociale netwerken versterkt de eigen kracht van ouders om kinderen op te voeden.

Fase 0 stimuleert de gezondheid en ontwikkeling en wordt dus zoveel mogelijk positief geformuleerd en doorgaans niet probleemgericht. Dit zorgt ervoor dat maatregelen in fase 0 proactief⁵ werken voor veel verschillende aspecten, waaronder ook gezondheid. Maar ook preventie⁵ kan hier een plaats krijgen.

Voorbeeld:

- *De school stimuleert de weerbaarheid en veerkracht van leerlingen. Deze vaardigheid zal de leerling in vele situaties kunnen benutten: eigen grenzen met betrekking tot seksualiteit bewaken, durven neen zeggen als vrienden een sigaret aanbieden, opkomen voor de eigen waarden, ...*
- *Een warm schoolklimaat zal bijvoorbeeld bevorderlijk werken voor leerlingen met hechtingsproblemen, voor het leren en de ontwikkeling van alle leerlingen, maar ook ter preventie van spijbelen;*
- *De school zorgt ervoor dat leerlingen weten hoe ze bij de leerkracht terecht kunnen in geval van bijv. pesten;*
- *De leerkracht organiseert kindcontacten tijdens dewelke hij aan alle leerlingen vraagt waar ze trots op zijn en waar ze graag aan willen werken. De leerling en de leerkracht denken tijdens het kindcontact samen na over de stappen die ze beiden moeten zetten om betere resultaten te behalen;*
- *De school promoot watergebruik en geeft elke leerling onbeperkt toegang tot water. Een laagdrempelig plasbeleid met aandacht voor bijzondere noden hoort hier natuurlijk ook bij;*
- *De school creëert ontmoetingskansen voor ouders, wat het informeel netwerk van ouders stimuleert. Ouders richten zich immers in de eerste plaats tot hun informeel sociaal netwerk bij opvoedingsvragen. Zo zal een vader die bijv. zorgen heeft over het bedplassen van zijn peuter zich gerustgesteld voelen nadat hij dit met andere ouders aan de koffietafel op school heeft kunnen bespreken;*
- *De school organiseert een infomoment over gamen en sociale media om ouders te versterken in de opvoeding van hun kinderen;*
- *...*

⁵Bij pro-actie ligt de focus op wat we willen bekomen, bij preventie op wat we willen voorkomen.

Fase 1 zorgcontinuüm (verhoogde zorg)

De school heeft in fase 0 aandacht voor de gezondheid en ontwikkeling van alle leerlingen. Als uit de monitoring (zie verder actie 5) blijkt dat de brede basiszorg (fase 0) niet voldoet aan de behoeften van één of meer leerlingen, dan bespreekt de leerkracht dit met de schoolinterne deskundigen (zorgcoördinator, leerlingenbegeleider). De school peilt naar de behoeften van de leerling en van de leerkracht. Enerzijds bepaalt men na overleg met de leerling en ouder(s) hoe men de maatregelen kan intensifiëren en/of aanpassen en beter afstemmen op de noden van de (groep) leerling(en) en anderzijds wordt gezocht hoe de schoolinterne deskundige de handelingsbekwaamheid van de leerkracht kan versterken. Op vraag van de school kan het CLB de school in deze fase begeleiden (consultatieve leerlingenbegeleiding). Het CLB zal dan samen met de school de genomen maatregelen analyseren en de school adviseren voor de verdere begeleiding van de leerling(en).

Voorbeeld:

Een leerling slaagt er, ondanks de brede basiszorg op school en in de klas, niet in om zijn impulsieve reacties onder controle te houden en reageert vaak heftig in momenten van frustratie. Dit is belastend voor de leerling zelf, de klasgroep en de leerkrachten. De leerkracht en de schoolinterne deskundige(n) bekijken in samenwerking met de leerling en zijn ouders, eventueel met ondersteuning van het CLB, wat een passende aanpak kan zijn. Er wordt afgesproken om voor een klein groepje leerlingen doorheen de dagelijkse klaswerking systematisch extra aandacht te besteden aan feedback die de leerlingen helpt bij impulsbeheersing en emotieregulatie.

Fase 2 zorgcontinuüm (uitbreiding van zorg)

Blijft het effect van de maatregelen in fase 0 en fase 1 uit of blijven er vragen rijzen, dan schakelt de school in afstemming met leerling/ouder(s) het CLB in. Is het al duidelijk voor leerling/ouders en CLB wat de leerling nodig heeft, dan start het CLB een begeleiding naar de passende hulp.

Is dit nog niet duidelijk, dan zal een medewerker van het CLB samen met de leerling, ouder(s) en school proberen inzicht te krijgen in de situatie. Het CLB probeert zich een breed beeld te vormen van het functioneren en participeren van de leerling in zijn context (klas, school, thuis, vrije tijd, enz.). Zo gaat het CLB op maat van de leerling in zijn context(en) op zoek naar wat de leerling, de ouder(s) en/of de leerkracht nodig hebben: door welke bijkomende ondersteuning kan elk van hen ertoe bijdragen dat de gezondheid, de ontwikkeling en de participatie van de leerling aan de school en de maatschappij opnieuw verbetert?

Ook in deze fase is een nauwe samenwerking tussen de school en het CLB belangrijk.

Voorbeeld:

Ondanks de zorgzame aanpak van de school in fase 0 en fase 1 van het zorgcontinuüm lukt het niet om het heftige gedrag van de leerling te doen stoppen. De jongere slaagt er niet in om te reflecteren op zijn emoties en zijn gedrag onder controle te krijgen én te zien wat zijn gedrag bij de anderen te weeg brengt. Na overleg met de leerling/de ouder(s), schakelt de school het CLB in. De hulpvraag luidt: "Wat hebben de leerling, leerkracht en/of ouder(s) nodig (om de leerling te helpen) om op een passende manier om te gaan met mogelijke frustraties". Het CLB start een handelingsgericht traject om samen met de school, leerling/ouder(s) op zoek te gaan naar een antwoord op de vraag.

Fase 3

Na een handelingsgericht diagnostisch (HGD) traject kan blijken dat de leerling nood heeft aan een afwijking van het gevalideerde doelenkader (IAC) en/of aan externe ondersteuning vanuit onderwijs of welzijn.

Universeel aanbod door CLB

In het kader van de begeleidingsdomeinen PGZ en PSF beschermt, bewaakt en bevordert het CLB via de systematische contactmomenten, vaccinaties en het bepalen van maatregelen bij sommige besmettelijke ziekten (profylactische maatregelen), de groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Na een overgangsjaar in 2018-2019 zal het universeel aanbod van de systematische contactmomenten en vaccinaties op de momenten voorzien worden zoals vermeld in onderstaande tabel.

K1*	L1*	L4*	L5*	L6*	S1*	S3*
contact in aanwezigheid van ouder(s)	contact, ouder(s) welkom	contact		contact, ouder(s) welkom		contact
	aanbod vaccinatie		aanbod vaccinatie		aanbod vaccinatie	aanbod vaccinatie

* en leeftijdsgenoten in BuO

Het doel van de systematische contactmomenten is:

- toezien op het verloop van groei en ontwikkeling;
- tijdige detectie van groei- en ontwikkelingsproblemen;
- ouders bevestigen en versterken in competent ouderschap/eigen kracht van jongeren ten aanzien van hun gezondheid versterken.

De inhoud van de contactmomenten en de gebruikte methodiek wordt bepaald door de beschikbare inzichten uit de wetenschap. Zo zal aan de hand van wetenschappelijke criteria bepaald worden wat zinvol is om te screenen. Het is bijvoorbeeld niet zinvol om te screenen voor wratten, maar absoluut wel om te screenen voor gehoorproblemen.

Bijkomend aanbod door CLB

Voor deelgroepen met meer of andere noden organiseert het CLB een bijkomend aanbod. Zo zullen bijvoorbeeld anderstalige nieuwkomers en leerlingen in de 1B klas een bijkomend contactmoment en zo nodig inhaalvaccinaties aangeboden krijgen.

4.2. Strategische doelstellingen voor scholen en CLB's

Op basis van de missie en de visie op de gezondheid van leerlingen, kunnen 5 strategische doelstellingen geformuleerd worden. Onder elke doelstelling horen verschillende acties voor scholen en/of CLB's. Een overzicht van alle strategische doelstellingen en acties voor PGZ/PSF zit in bijlage 3.

Doelstelling 1: bevorderen van de gezondheid van leerlingen

In deze doelstelling passen niet enkel thema's als voeding en beweging. Ook heel wat andere thema's zoals lang stilzitten, tabak, alcohol en drugs, mentaal welbevinden, gezondheid en milieu (bijv. binnenluchtkwaliteit) en relaties en seksualiteit krijgen hier een plaats. Deze thema's zitten ook vervat in de eindtermen, ontwikkelingsdoelen en doelen vastgelegd in een leerplan.

De doelstelling is zeer breed. Een school kan daarom best prioriteiten afbakenen op basis van data en noden, van signalen van CLB, PBD of ondersteuningsnetwerk en van wensen of verwachtingen van schoolteam, leerlingen en ouders. De keuze van de prioritaire thema's voor het gezondheidsbeleid kan ook beïnvloed worden door de accenten in het pedagogisch project van de school, van de scholengroep en van het GO!. In hoofdstuk 5 is een korte beschrijving te vinden van de kadermethodiek 'Gezonde School', dé methodiek die scholen kan helpen bij de uitbouw van een beleid voor de domeinen PGZ en PSF.

Actie 1: de school brengt leerlingen kennis, vaardigheden en attitudes bij die hun gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en ontwikkeling bevorderen.

Sommige vakken/leergebieden hebben vakgebonden eindtermen/leerplandoelen rond één of meerdere gezondheidsthema's. Maar gezondheid is bovenal een vak-/leergebiedoverschrijdend, schoolbreed thema.

Voorbeeld:

- *Leerlingen krijgen les over een gezonde levensstijl;*
- *Kleuters leren op school spelenderwijs eigen grenzen te stellen, leren te communiceren in de context van lichamelijkheid en relaties, aan de hand van thema's zoals lichaam en hygiëne, lichamelijke veranderingen, relaties, ...;*
- *Doorheen de verschillende leerjaren, maken leerlingen kennis met eerste hulp bij ongevallen en noodsituaties;*
- *De school leert leerlingen adequaat om te gaan met frustratie of boosheid;*
- *De school leert leerlingen om hulpvaardig te zijn in het oplossen van conflicten door anderen te ondersteunen in het begrijpen van verschillende mogelijke perspectieven;*
- *De school heeft aandacht voor geestelijke gezondheid van de leerlingen door pro-actief de individuele beschermende factoren voor geestelijke gezondheid te versterken:*
  - *een positief zelfbeeld te stimuleren (zo bouw je aan het zelfvertrouwen)*
  - *de veerkracht te stimuleren*
  - *probleemoplossingsvaardigheden te versterken*
  - *sociale vaardigheden te stimuleren ('samenleven' moet en mag je leren)*
  - *leerlingen een eigen identiteit te laten ontwikkelen*
  - *autonomie van de leerlingen te stimuleren*
  - *te bewaken dat leerlingen schools succes kunnen ervaren (door o.a. aan te sluiten op de zone van naaste ontwikkeling van de leerling)*

Het didactisch en pedagogisch handelen van elke leraar draagt bij tot het versterken van beschermende factoren voor gezondheid! Leraren wachten niet tot zich een probleem voordoet, maar handelen pro-actief om de gezondheid van alle leerlingen te bevorderen.

Actie 2: de school organiseert een stimulerende en gezonde (fysieke, emotionele en sociale) omgeving

Voorbeeld:

- *Een actieve speelplaats die bewegingskansen biedt aan alle leerlingen;*
- *Een schoolomgeving die ook prikkelarme plaatsen voorziet;*
- *Een schoolteam dat, vanuit haar voorbeeldfunctie, de gezonde boodschap mee uitdraagt;*
- *Een gezond aanbod aan dranken en tussendoortjes op school;*
- *De school draagt bij tot de geestelijke gezondheid van de leerlingen door de contextuele beschermende factoren voor geestelijke gezondheid te voorzien:*
  - *een warm, verbindend schoolklimaat*
Dit kan gerealiseerd worden door o.a. de ouderbetrokkenheid op school te stimuleren
  - *een autoritatieve schoolstijl*
Autoritatieve scholen combineren een veeleisende en gedisciplineerde aanpak met een responsieve aanpak. Scholen met een autoritatieve stijl zetten zowel in op het bewerkstelligen van een vertrouwensrelatie met de leerlingen, door bijvoorbeeld het verlenen van inspraak, als het bewerkstelligen van ambitieuze leerdoelen en duidelijke regels
  - *een sterke sociale verbondenheid van de leerling met de groep*
Een school- en klasomgeving die sociaal veilig en voorspelbaar is (is goed voor iedereen, maar zal bijv. specifiek voor vluchtelingenkinderen de kans op posttraumatische stress, depressie en angsten verlagen)
  - *een positieve relatie tussen leerling en leerkracht*
Een aanvaardende pedagogische grondhouding draagt hiertoe bij
  - *een brede open school die op maat van de doelgroep de toegankelijkheid van sport- en vrije tijdsmogelijkheden verbetert voor, tijdens en na de schooltijden (zie bijlage 2)*
- ...

De bovenstaande voorbeelden van beschermende factoren voor de geestelijke gezondheid zijn de vertaling van de drie universele basisbehoeftes voor welbevinden op niveau van de context van de leerling (bron: Zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan). De bevrediging van de nood aan autonomie (A), verbondenheid (B) en competentiegevoel (C) wordt als essentiële voedingsstof gezien voor de groei en het welbevinden van de mens, ongeacht de leeftijd.

Mensen hebben nood aan een zekere mate van autonomie. Het gaat over het ervaren van een psychologische vrijheid en keuze in het eigen handelen. Verder hebben mensen ook de behoefte om relaties op te bouwen met anderen, zich geliefd te voelen en een gevoel van geborgenheid te ervaren. Tenslotte heeft de mens om te kunnen groeien het gevoel nodig dat hij het vooropgestelde doel kan bereiken. Het gaat over een gevoel van bekwaamheid.

Actie 3: de school past regels en afspraken toe die de gezonde levensstijl op school stimuleren

Deze regels en afspraken zijn terug te vinden in het school- en arbeidsreglement, maar evengoed kan het gaan om afspraken op klas- en schoolniveau. Ze kunnen stimulerend (bv. afspraken i.v.m. gebruik van sportinfrastructuur) of beperkend (bv. rookverbod) zijn.

Voorbeeld:

- *De leerkracht maakt en coacht basisafspraken in de klas, wat bijdraagt tot een sociaal veilig en voorspelbaar klasklimaat;*
- *De school heeft een meldingsrichtlijn rond (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in het schoolreglement;*

- *De school beschikt over duidelijke en gecommuniceerde gedragsregels over bijv. gebruik van smartphone op school, kledingvoorschriften, afspraken m.b.t. handjes vasthouden of kussen op de speelplaats, ...*
- *De school communiceert haar afspraken omtrent het meebrengen van dranken en tussendoortjes op school;*
- *De school heeft heldere regels met betrekking tot tabak, alcohol e.a. druggebruik;*
- ...

Actie 4: het CLB sensibiliseert en motiveert leerlingen en hun gezinscontext voor een levensstijl en opvoeding die de gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en ontwikkeling bevordert. Hiertoe versterkt het CLB de eigen kracht van leerlingen en ouders.

Voorbeeld:

- *Tijdens het kleuterconsult motiveert de CLB-verpleegkundige ouders om jaarlijks de tandarts te bezoeken met hun kindje;*
- *Tijdens het consult van het eerste leerjaar vertelt de moeder dat het vaak moeilijk is om haar dochtertje 's avonds op tijd in bed te krijgen. De CLB-verpleegkundige en de moeder zoeken samen wat maakt dat het soms wel lukt en hoe de moeder dit vaker kan proberen toepassen;*
- *Een jongere van het derde secundair onderwijs geeft tijdens het systematisch contactmoment aan de CLB-verpleegkundige aan dat hij overweegt om minder alcohol te drinken. De verpleegkundige gaat samen met de jongere op zoek naar wat hem hierbij zou kunnen helpen;*
- *Een 16-jarig meisje is ongepland zwanger en wil haar kind houden. Het CLB zoekt samen met het meisje en haar ouders naar voldoende ondersteunings- en opvangmogelijkheden zodat ze haar studies succesvol kan afronden;*
- ...

Doelstelling 2: toezien op het normaal verloop van de gezondheid van leerlingen

Actie 5: de school en het CLB zien toe op het normale verloop van diverse ontwikkelingsdomeinen van leerlingen (motoriek, taal-spraak, cognitief, sociaal,...)

Voorbeeld:

- *De school monitort in de brede basiszorg (fase 0 van het zorgcontinuüm) de evolutie in verschillende ontwikkelingsdomeinen bij alle leerlingen via bijv. een leerlingvolgsysteem;*
- *Het CLB organiseert systematische contactmomenten tijdens dewelke er wordt toegezien op de vorderingen van de leerling in verschillende ontwikkelingsdomeinen.*

Actie 6: het CLB monitort de groei en lichamelijke ontwikkeling van leerlingen

Voorbeeld: de CLB-verpleegkundige weegt en meet de leerlingen naar aanleiding van de systematische contactmomenten.

Doelstelling 3: tijdig detecteren van noden om passende maatregelen te kunnen aanbieden

Actie 7: de school heeft aandacht voor ongepast gedrag, gedragsverandering en haperende schoolresultaten om zo nodig een verhoogde zorg (= fase 1 in het zorgcontinuüm) aan te bieden voor de leerling

Voorbeeld:

- *De leerkracht merkt op dat een vrolijke jongere er sinds enige tijd onverzorgd en vermoeid bijloopt. De leerkracht bespreekt zijn zorg met de leerling. Dit toont aan de leerling dat de leerkracht de verandering heeft opgemerkt en dat de leerkracht bezorgd is om de leerling. Tijdens het gesprek toets de leerkracht zijn eigen observatie aan de beleving van de leerling en verduidelijkt de leerkracht de verwachtingen over gewenst gedrag;*
- *De leerkracht merkt op dat een leerling al twee maal betrokken is bij een vechtpartij op school en bespreekt zijn zorg met de leerling. Samen gaan ze op zoek naar andere manier om met de boosheid/frustratie om te gaan;*
- *Een kleuterleider heeft de indruk dat een meisje uit zijn groep andere kinderen dwingt om zich uit te kleden met druk, chantage, manipulatie, ... Hij bespreekt dit met het meisje om na te gaan wat er aan de hand is en stelt gerichte vragen rond mate van toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkeling, context en zelfrespect om de ernst in te schatten. De verdere reactie zal afhangen van de kleur van de vlag die aan het incident wordt gegeven (zie Vlaggensysteem van Sensoa);*
- *De leerlingenbegeleider biedt een luisterend oor aan een adolescent die huilend uit de klas wegliep;*
- *De zorgcoördinator past de 'no blame methode' toe omwille van een pestproblematiek bij een groep leerlingen;*
- *Indien blijkt dat een doel (bijvoorbeeld: de leerling gaat als hij boos wordt naar de vredesbank om rustig te worden) dat bepaald is in het individueel handelingsplan niet bereikt worden aan de hand van de gekozen strategie, dan maakt het schoolteam opnieuw o.a. een gedragsanalyse en wordt zo nodig het handelingsplan van de leerling aangepast;*
- ...

Actie 8: het CLB detecteert tijdig problemen met de gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en de groei bij de leerling die relevant zijn voor de ontwikkeling en schat de nood aan zorg in

Voorbeeld:

- *De verpleegkundige van het CLB stelt naar aanleiding van het systematisch contactmoment vast dat het zicht van een leerling in het eerste leerjaar verminderd is;*
- *De arts van het CLB stelt naar aanleiding van het systematisch contactmoment van een jongere in het derde secundair onderwijs vast dat een leerling signalen aangeeft die kunnen wijzen op een eetstoornis;*
- *Tijdens het overleg tussen school en CLB, wordt een leerling besproken omwille van spijbelen. Aangezien de maatregelen die de school in fase 1 van het zorgcontinuüm neemt niet het gewenste effect hebben, wordt het CLB betrokken. De school wil graag weten wat de leerling nodig heeft om opnieuw regelmatig naar school te kunnen;*
- ...

Actie 9: Het CLB geeft leerlingen de kans om zorgen en vragen over hun gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) te bespreken en schat bij zorgen of vragen van de leerling de nood aan zorg in

Voorbeeld:

- Een jongere vraagt op het moment van het consult voor het derde secundair onderwijs waar hij betrouwbare informatie kan vinden over gezonde voeding;
- Een meisje van 16 jaar klopt bezorgd aan bij het CLB omdat ze vermoedt dat ze zwanger is;
- Een leerling klopt ongerust aan bij het CLB omdat een vriendin hem vertelde dat ze thuis geslagen wordt.

Actie 10: het CLB geeft ouders de kans om opvoedingsvragen te bespreken met een medewerker van het CLB en schat bij vragen de nood aan zorg in

Voorbeeld:

- Een mama staat door het beroep van haar man vaak alleen voor de opvoeding en zorg voor de kinderen. Dit leidt regelmatig tot organisatorische problemen en spanning. De mama grijpt het consult bij het CLB aan om dit met de verpleegkundige van het CLB te bespreken. De verpleegkundige bekijkt met mama wat een werkbare oplossing kan zijn;
- Een moeder vraagt tijdens het systematisch contactmoment in het eerste leerjaar aan de verpleegkundige van het CLB advies omdat haar dochter thuis geen fruit wilt eten;
- Een 12-jarige jongen vertelt tegen zijn moeder dat hij liever een meisje zou willen zijn. De ouders vragen aan de CLB-medewerker hoe ze hiermee moeten omgaan;
- ...

Doelstelling 4: zorg dragen voor optimale participatie van leerlingen met gezondheidsproblemen (fysiek, emotioneel of sociaal)

Actie 11: de school vraagt de ouder(s) (bij inschrijving van een kind) naar eventuele gezondheidsproblemen (fysiek, emotioneel of sociaal). Bij leerlingen met gezondheidsproblemen biedt de school aan om het CLB te betrekken. Het CLB kan samen met de ouders, leerling, school en eventuele behandelaars zoeken naar passende maatregelen zodat de leerling op school optimaal kan participeren.

Voorbeeld: ouders melden bij inschrijving dat hun kind migraine heeft. De jongere gaat akkoord dat het CLB hiervan wordt geïnformeerd. Samen met de jongere, de school en de neuroloog van de leerling gaat de arts van het CLB op zoek naar maatregelen die de leerling kunnen helpen om optimaal te functioneren op school. Er worden bijvoorbeeld afspraken gemaakt over een plaats om te rusten en om medicatie in te nemen.

Actie 12: de school neemt passende maatregelen zodat leerlingen met gezondheidsproblemen optimaal kunnen participeren

Voorbeeld:

- *De klassenraad staat toe dat een leerling die wegens ziekte of ongeval het geheel van de vorming van een schooljaar niet kan volgen, het lessenprogramma van een leerjaar in het secundair onderwijs over twee schooljaren spreidt;*
- *De school maakt afspraken met een leerling met diabetes over de inname van tussendoortjes en toediening van medicatie;*
- *De leerkracht spreekt met een leerling die snel boos wordt af waar hij tot rust kan komen en hoe hij nadien opnieuw kan aansluiten bij de klasactiviteit;*
- *Een leerling die na een operatie langdurig afwezig is, volgt de les thuis via synchroon internetonderwijs (Bednet);*
- ...

Actie 13: de school en het CLB leveren mits toestemming van ouder(s) of jongere relevante informatie aan over het functioneren van kinderen en jongeren aan zorg- en hulpverleners ten behoeve van diagnostiek, begeleiding en/of behandeling

Voorbeeld:

- *Een centrum voor ambulante revalidatie krijgt informatie van de school over het gedrag van een leerling in de klas;*
- *In de loop van een handelingsgericht diagnostisch traject blijkt dat er nood is aan onderzoek door een centrum ontwikkelingsstoornissen (COS). In samenspraak met de ouders/leerling wordt bepaald welke informatie uit het dossier relevant is om te delen met het COS;*
- ...

Actie 14: het CLB coördineert en faciliteert de integratie of re-integratie van kinderen en jongeren op school na schoolverzuim, (langdurige) ziekte of opnamen in ziekenhuis of welzijnsinstelling

Voorbeeld:

- *De arts van het CLB maakt de brug tussen leerling/ouder(s), school en behandelaars opdat een leerling na een langdurige behandeling voor leukemie opnieuw progressief op school kan participeren. De arts van het CLB gaat met de verschillende betrokkenen na wat nodig is om dit zo goed als mogelijk te laten verlopen;*
- *De arts van het CLB gaat na met de leerling, ouders en behandelaar(s) wat de impact is van de epilepsie van een leerling op het dagelijks functioneren van de leerling en op het participeren op school;*
- ...

Doelstelling 5: preventie van infectieziekten en veiligheid

Actie 15: de school is een nette en veilige omgeving. In overleg met de buurt werkt de school ook aan een veilige situatie rondom en op weg naar de school.

Voorbeeld:

- *Veilige en nette gebouwen nodigen leerlingen uit om bewust te leren omgaan met hygiëne en risico's;*

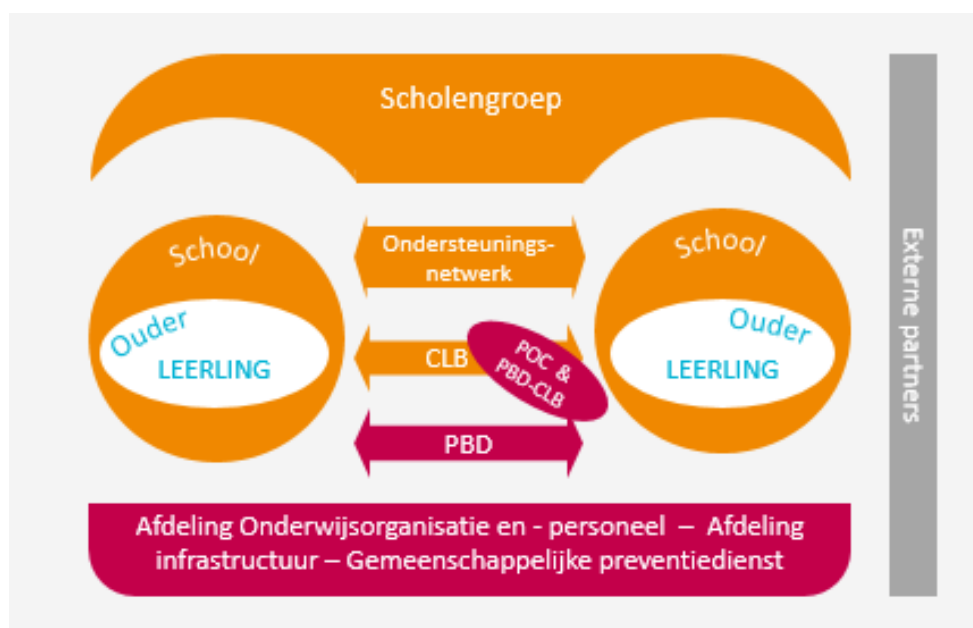
- Een verkeersveilige schoolomgeving motiveert leerlingen en leerkrachten om zich op een actieve manier te verplaatsen;
- De school heeft richtlijnen om een schaafwonde op een veilige en hygiënische manier te verzorgen.

Actie 16: het CLB biedt vaccinaties aan voor leerlingen conform het Vlaamse vaccinatieschema

Actie 17: het CLB bepaalt, zo nodig in overleg met de overheidsdiensten, de profylactische maatregelen die noodzakelijk zijn om de verspreiding van bepaalde infectieziekten te voorkomen. De school draagt bij tot de uitvoering van deze maatregelen.

Voorbeeld: de arts van het CLB bepaalt welke maatregelen dienen genomen te worden als een leerling besmet is met hepatitis A en coördineert de maatregelen. Hij bepaalt welke extra hygiënemaatregelen op school aanbevolen zijn, hoelang de leerling van school geweerd wordt, welke medeleerlingen een aanbod krijgen voor vaccinatie tegen hepatitis A en informeert op een passende wijze de ouders, medeleerlingen en schoolpersoneel. De school draagt bij tot de uitvoering van deze maatregelen.

4.3. Taakverdeling

School

De school is, ook voor de begeleidingsdomeinen PGZ en PSF, de eerste verantwoordelijke voor de uitbouw en het uitvoeren van een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding in fase 0 en fase 1 van het zorgcontinuüm. De school vertrekt hierbij van een visie en van een analyse van data en noden van leerlingen en het schoolteam om op een participatieve manier een gedragen beleid uit te bouwen, te voeren, te evalueren, bij te sturen en te borgen. Ook in fase 2 en 3 van het zorgcontinuüm blijft de school de verantwoordelijkheid dragen voor het vormgeven van de onderwijsomgeving.

De school stelt een zorgcoördinator of leerlingenbegeleider aan en de school maakt samenwerkingsafspraken met een CLB. Maar niet enkel de zorgverantwoordelijke(n) krijg(t)(en) een rol in de leerlingenbegeleiding. In hoofdstuk 4.2 'Strategische doelstellingen' illustreren de voorbeelden bij de acties die voor de school zijn bestemd dat elke leraar een rol speelt in de leerlingenbegeleiding voor de begeleidingsdomeinen PGZ en PSF. De doelstellingen en bijhorende acties voor scholen zijn:

Doelstelling 1: BEVORDEREN VAN DE GEZONDHEID VAN LEERLINGEN

- Actie 1 De school brengt leerlingen kennis, vaardigheden en attitudes bij die hun gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en ontwikkeling bevorderen.
cf. Referentiekader OnderwijsKwaliteit (R-OK): Ontwikkeling stimuleren - Doelen
- Actie 2 De school organiseert een stimulerende en gezonde (fysieke, emotionele en sociale) omgeving.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren - Vormgeving onderwijsleerproces en leef- en leeromgeving
- Actie 3 De school past regels en afspraken toe die de gezonde levensstijl op school stimuleren.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren - Doelen

Doelstelling 2: TOEZIEN OP HET NORMAAL VERLOOP VAN DE GEZONDHEID VAN LEERLINGEN

- Actie 5 De school en het CLB zien toe op het normale verloop van diverse ontwikkelingsdomeinen van leerlingen (motoriek, taal-spraak, cognitief, sociaal,...).
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren – Opvolging

Doelstelling 3: TIJDIG DETECTEREN VAN NODEN OM PASSENDE MAATREGELEN TE KUNNEN AANBIEDEN

- Actie 7 De school heeft aandacht voor ongepast gedrag, gedragsverandering en haperende schoolresultaten om zo nodig een verhoogde zorg (= fase 1 in het zorgcontinuüm) aan te bieden voor de leerling.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren – Begeleiding

Doelstelling 4: ZORG DRAGEN VOOR OPTIMALE PARTICIPATIE VAN LEERLINGEN MET GEZONDHEIDSPROBLEMEN (FYSIEK, EMOTIONEEL OF SOCIAAL)

- Actie 11 De school vraagt de ouder(s) (bij inschrijving van een kind) naar eventuele gezondheidsproblemen. Bij leerlingen met gezondheidsproblemen biedt de school aan om het CLB te betrekken. Het CLB kan dan samen met de ouders, leerling, school en eventuele behandelaars zoeken naar passende maatregelen zodat de leerling op school optimaal kan participeren.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren – Begeleiding
- Actie 12 De school neemt passende maatregelen zodat leerlingen met gezondheidsproblemen optimaal kunnen participeren.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren – Begeleiding
- Actie 13 De school en het CLB leveren mits toestemming van ouder(s) of jongere relevante informatie aan over het functioneren van kinderen en jongeren aan zorg- en hulpverleners ten behoeve van diagnostiek, begeleiding en/of behandeling.
cf. R-OK: Ontwikkeling stimuleren – Begeleiding

Doelstelling 5: PREVENTIE VAN INFECTIEZIEKTEN EN VEILIGHEID

- Actie 15 De school is een nette en veilige omgeving. In overleg met de omgeving werkt de school ook aan een veilige situatie rondom en op weg naar de school.
cf. R-OK: Beleid – Veiligheid van de leef-, leer- en werkomgeving

Daarnaast heeft de school een verantwoordelijkheid in het faciliteren van het universeel en bijkomend aanbod van CLB (bv vaccinaties en systematische contactmomenten) en sensibiliseren van de leerling en ouders om deel te nemen aan het aanbod door CLB.

Voor ondersteuning kan de school een beroep doen op verschillende partners die een complementaire rol hebben.

Scholengroep (SGR)

Het is aangewezen dat scholen op grotere schaal structureel samenwerken rond gezondheid, vanuit hun opdracht inzake het algemeen pedagogisch beleid. In het kader van het gezondheidsbeleid werkt men al vaak met een *'scholengroep ankerpersoon gezondheid'* als aanspreekpunt, motivator en informatieverstrekker. Binnen zo'n samenwerking gaat men na wat men best horizontaal (op niveau van de SGR) organiseert, en wat net verticaal (binnen de pedagogische eenheid van de school) georganiseerd blijft. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat de eigenheid van de individuele school, met eigen accenten en beleid, verzekerd blijft. Enkele voordelen van deze grotere samenwerkingsverbanden zijn:

- **Grotere bestuurskracht**
Door een beleid op ruimere schaal te voeren, waarbinnen individuele scholen voldoende herkenbaar blijven, krijgt de school en haar ontwikkeling, meer mogelijkheden. De directies kunnen beter ondersteund worden door een sterkere, lokale ondersteuningsstructuur. Dit stelt de school meer in staat om effectieve antwoorden te bieden op vragen en problemen uit de lokale context.
- **Efficiëntiewinst**
De SGR kan bv. een gemeenschappelijke visie ontwikkelen en gerichte ondersteunende activiteiten organiseren zoals professionalisering. Hierdoor kunnen personeelsleden zich makkelijker specialiseren in bepaalde thema's en kan er verticaal (op niveau van de school) meer ruimte komen.
- **Scholengroepidentiteit**
De visie en de standpunten i.v.m. gezondheid kunnen in de verschillende scholen van de SGR gehanteerd worden. Dit maakt afstemming makkelijker, wat bijvoorbeeld de overgang tussen basisonderwijs en secundair onderwijs vlotter kan laten verlopen.

De **algemeen directeur** speelt een stimulerende rol in zijn/haar scholengroep. Hij/zij zorgt ervoor dat er een structuur tot stand komt die scholen ondersteunt. De zorg die een algemeen directeur heeft voor het opvolgen van adviezen vanuit deze structuur is essentieel voor een daadkrachtig beleid.

De **coördinerend directeur** coördineert en stimuleert initiatieven in de scholengemeenschappen. De onderwijskundige coördinator van de scholengroep is aanspreekpunt en motivator voor de procesbegeleiding in de scholengroep, i.c. van een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding. Hiervoor kan hij/zij zelf via overlegstructuren van de centrale diensten van het GO! ondersteuning krijgen.

De **preventieadviseur van de scholengroep** is deskundig in de regelgeving en advisering met betrekking tot de organisatie van het welzijnsbeleid, de veiligheid van de leer- en werkomgeving, gezondheid en hygiëne op school.

Centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB)

Het CLB biedt een universeel en bijkomend aanbod aan voor vaccinaties, systematische contacten en profylactische maatregelen in geval van infectieziekten op school.

cf. R-CLB-K: Bijdragen tot de ontwikkeling van de lerenden - Kwaliteitsvol begeleiding

Het CLB is in fase 0 van het zorgcontinuüm een spiegel voor de school (signaalfunctie). Zo helpt het CLB een beeld te vormen van de leerlingenbegeleiding in de school, op basis van een analyse van de begeleidingstrajecten na hulpvragen van de school/leerling/ouder(s) aan het CLB en van de signalen die het CLB ontvangt tijdens de systematische contactmomenten. Aan de hand van de analyse kan het CLB hypothesen formuleren voor de optimalisatie van de leerlingenbegeleiding op school.

Cf. R-CLB-K: Bijdragen tot de ontwikkeling van de lerende – Adviseren schoolteam

Stelt de school een leerlinggebonden hulpvraag aan het CLB, dan zal het CLB ofwel de school ondersteunen in fase 1 (consultatieve leerlingenbegeleiding) ofwel zelf informatie verstrekken, een handelingsgericht diagnostisch (HGD)-traject of een begeleiding starten (fase 2). Wanneer het al duidelijk is voor leerling/ouders en CLB wat de leerling nodig heeft, dan start het CLB een begeleiding. Is dit nog niet duidelijk, dan start het CLB een handelingsgericht diagnostisch traject om in samenwerking met leerling, ouder(s) en school op zoek te gaan naar wat de onderwijs- opvoedings- en zorgbehoeften van de leerling zijn, en wat daar een passend antwoord op kan zijn.

Cf. R-CLB-K: Bijdragen tot de ontwikkeling van de lerende – Adviseren schoolteam & Individueel begeleiden

Het CLB verwijst de leerling gericht voor onderzoek of behandeling naar de curatieve sector (draaischijffunctie). Het is dus niet aan de school om leerlingen te verwijzen naar bijv. een psychiater. Het CLB kan ook informeren over en de leerling toeleiden naar een passend schoolextern aanbod (draaischijffunctie).

Cf. R-CLB-K: Bijdragen tot de ontwikkeling van de lerende – Samenwerken met partners

Na het doorlopen van een HGD-traject duidt het CLB het functioneren en participeren en de specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en de aanbevelingen die blijken uit het HGD-traject zodat de school een individueel handelingsplan kan opstellen.

Cf. R-CLB-K: Bijdragen tot de ontwikkeling van de lerende – Individueel begeleiden

Ondersteuningsnetwerk

Wanneer het handelingsgericht diagnostisch (HGD) traject van het CLB uitmondt in een (gemotiveerd) verslag⁵ kan de school voor gewoon onderwijs een vraag voor ondersteuning voorleggen aan het ondersteuningsnetwerk (fase 2 zorgcontinuüm).

Op basis van de onderwijsbehoeften (leerling) en de ondersteuningsnoden (leerkracht/leerkrachtenteam) die in kaart gebracht zijn tijdens het HGD-traject en na verdere beeldvorming door de ondersteuner (eventueel observatie van de leerling, gesprek met leerkracht, ouders, leerling), bepalen de verschillende actoren samen een plan van aanpak. Dit plan van aanpak omvat de redelijke, relevante en noodzakelijke aanpassingen die tegemoet kunnen komen aan de onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden. Ook beschrijft dit de duur, frequentie en intensiteit van de ondersteuning. Het effect van het plan van aanpak wordt met de verschillende actoren geëvalueerd en waar nodig wordt het plan bijgestuurd.

De ondersteuner heeft oog voor de noden van de leerkracht(en). De leerkrachtgerichte ondersteuning heeft als doel om de leerkracht te versterken in zijn handelen aangaande de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling. Daarnaast implementeert de ondersteuner tijdens de leerlinggerichte ondersteuning, samen met de leerling, hulpmiddelen/ alternatieven om volwaardig en zelfstandig te kunnen participeren binnen de klas en/of school.

⁵ Met een gemotiveerd verslag kan een school de vraag stellen voor ondersteuning uit een ondersteuningsnetwerk om het gemeenschappelijk curriculum te kunnen aanbieden. Met een verslag kan de school deze ondersteuning vragen voor het aanbieden van een individueel aangepast curriculum, en kan de leerling er desgewenst voor kiezen om naar het buitengewoon onderwijs te gaan.

Pedagogische begeleidingsdienst (PBD)

Voor de ondersteuning bij een veranderingsproces of bij het vormgeven van een beleid kan de school rekenen op de PBD. Deze dienst begeleidt dit proces aan de hand van veranderingstrajecten in de school als organisatie en biedt daarnaast professionaliseringsinitiatieven aan om de personeelsleden in fase 0 en fase 1 van het zorgcontinuüm te ondersteunen.

Net als de school en het CLB, kan ook de PBD vanuit een analyse van de begeleiding van de school hypothesen formuleren om de leerlingenbegeleiding op de school te optimaliseren. De analyse van school, CLB en PBD vormen het vertrekpunt voor het gezamenlijk overleg tussen school, CLB en PBD. Vanuit de verschillende perspectieven komt men op die manier tot een gezamenlijke beeldvorming omtrent de leerlingenbegeleiding op school en formuleert de school eigen doelen inzake de optimalisatie ervan.

Permanente Ondersteuningscel CLB (POC)

De POC ondersteunt de competentie-ontwikkeling van medewerkers in de CLB's van het GO! tot geëngageerde professionals door (1) beleidsondersteunend te werken via voorbereidende, adviserende en uitvoerende interventies, (2) belangenbehartiging en vertegenwoordiging van de CLB's en (3) professionalisering van de medewerkers. De professionalisering richt zich op CLB-specifieke competenties.

Gemeenschappelijke preventiedienst

De interne dienst voor preventie en bescherming op het werk is een gemeenschappelijke dienst voor de 26 scholengroepen en voor de administratieve diensten van het GO!. De preventiedienst bestaat uit afdelingen met één preventieadviseur per afdeling (1 afdeling = 1 of 2 scholengroepen). De preventieadviseur staat in voor advies, controle, opleiding en uitwerken van methodes en attitudes inzake veiligheid en welzijn.

Afdeling Onderwijsorganisatie en –personeel (OOP)

De opdrachten van de afdeling OOP situeren zich op 3 domeinen, namelijk (1) de integrale communicatie (bijv. website Gezondheid en nieuwsbrief Gezondheid) in nauw overleg met de andere afdelingen van de centrale diensten van het GO!, (2) belangenbehartiging via deelname aan allerlei overleg interne en externe overleg- en onderhandelingsorganen (ook met organisaties werkzaam rond gezondheid) en (3) ondersteunen van de andere bestuursniveaus bij de toepassing van de onderwijsregelgeving (dus ook de regelgeving gelinkt aan de gezondheid).

Afdeling infrastructuur

De afdeling Infrastructuur beheert het GO! patrimonium en begeleidt de realisatie van grote bouwprojecten. Dit doet zij telkens in nauwe samenwerking met de scholengroepen en scholen.

Externe partners

Voor externe ondersteuning kan de school ook terecht bij externe diensten. Een lijst met betrouwbare externe partners met een aanbod dat gelinkt is aan het thema 'gezondheid' is te vinden in bijlage 1.

5. Kadermethodiek Gezonde School

In Vlaanderen is de methodiek Gezonde School, ontwikkeld door het Vlaams Instituut Gezond Leven, richtinggevend (www.gezondeschool.be). Het is een methodiek die de school helpt bij de uitbouw van een (thematisch) gezondheidsbeleid op school (= PGZ en PSF in fase 0 en fase 1 van het zorgcontinuüm). Eenmaal een prioritaire doelstelling is gekozen, helpt de methodiek om stap per stap te evolueren van losse acties naar een samenhangend gezondheidsbeleid, rekening houdend met een aantal succesfactoren. Zo kan het beleid rond thema's als alcohol en drugs, voeding, beweging, seksualiteit, mentale welbevinden,... vorm krijgen door deze methodiek.

De methodiek [Gezonde School](#) bestaat uit 3 instrumenten: de gezondheidsmatrix, het stappenplan en het spinnenweb die helpen bij de uitbouw van het gezondheidsbeleid op school. De instrumenten worden gebruikt met een ander doel en vaak op andere momenten in het proces van de beleidsvoering. Zo zal het stappenplan helpen om het hele proces vorm te geven en zal de checklist bij het spinnenweb de aanwezige succesfactoren helpen in kaart te brengen. Tenslotte kan aan de hand van de gezondheidsmatrix de beginsituatie in kaart worden gebracht en kan de matrix helpen om het beleid concreet te maken. De gezondheidsmatrix zet in op een mix van strategieën (educatie, omgevingsinterventies, afspraken en regels en zorg/begeleiding) en dit op verschillende niveaus (leerling, klas, school, omgeving buiten de school). Dit wordt weergegeven in een [gezondheidsmatrix](#). Een woordje uitleg bij de vier strategieën:

Educatie (zie actie 1)

De school brengt leerinhouden rond gezondheid (fysiek, emotioneel of sociaal) actief aan: kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes. Gezondheidseducatie en sociaal-emotioneel leren gebeurt in de vorm van klas- en schoolactiviteiten en de organisatie en invulling van het curriculum binnen de school.

Omgevingsinterventies (zie actie 2 en 15)

Een bewuste (her)inrichting van de fysieke omgeving en het sociaal klimaat maakt de gezonde keuze meer vanzelfsprekend. Voor de fysieke schoolomgeving gaat het vooral om de schoolinfrastructuur en -inrichting, het aanbod, enz. Voor de sociale schoolomgeving gaat het vooral om het schoolklimaat en de voorbeeldfunctie van het schoolpersoneel.

Afspraken en regelgeving (zie actie 3)

De regels en afspraken die de gezonde levensstijl op school stimuleren, zijn terug te vinden in het school- en arbeidsreglement, maar het kan evengoed gaan om afspraken op klas- en schoolniveau. De afspraken zijn gebaseerd op gezondheidsaanbevelingen. Ze kunnen stimulerend (bv. afspraken over sociale omgang of over het drinken van water in de klas) of beperkend (bijv. rookverbod of afspraken over het gebruik van smartphone) zijn.

Zorg en begeleiding (zie acties 5, 7, 11 en 12)

Om de begeleiding voor zoveel mogelijk leerlingen op een kwaliteitsvolle manier te kunnen organiseren, is ook hier het zorgcontinuüm van toepassing. Dankzij het zorgcontinuüm wordt de opdracht van de verschillende betrokkenen duidelijk en kan men afspraken maken voor een goede samenwerking.

Een voorbeeld van de 4 strategieën... Het volstaat niet om kinderen te leren dat wat de beste dorstlesser is, dat ze best elke dag meer dan een liter water drinken en bewust te leren omgaan met gesuikerde dranken (= educatie). Kinderen moeten tijdens hun schooldag gemakkelijk over water kunnen beschikken (= omgevingsinterventies) en voortdurend water kunnen drinken (=afspraken). Voor leerlingen met bijzondere behoeften (bijv. diabetes) wordt een uitzondering gemaakt op het drinkbeleid waarin gesuikerde dranken gebannen worden (= zorg en begeleiding).

Bijlage 1: Externe partners van het GO!

Er bestaan vele externe partners die een aanbod hebben voor scholen. Het GO! is bekommerd om de betrouwbaarheid van een organisatie. De school moet erover waken dat dit past binnen het pedagogisch project van de school (geen commercialisering of religieus-ideologische invalshoek). Bij de samenwerking moeten ook de regels voor zorgvuldig bestuur gerespecteerd worden.

Om kwaliteitsgarantie in te bouwen, heeft het GO! een samenwerking met enkele Vlaamse Expertisecentra, zogenaamde partnerorganisaties. Het is aan te raden om deze partners als eerste keuze voor samenwerking te beschouwen. Deze organisaties bieden methodieken, beleidsinstrumenten en educatieve materialen aan. Ze hebben een vormingsaanbod en ondersteunen scholen, CLB of pedagogische begeleidingsdiensten.

Awel

Awel luistert naar alle kinderen en jongeren met een vraag, een verhaal, een probleem. Alle kinderen en jongeren kunnen 'Awel' anoniem contacteren over alles wat hen bezighoudt. Ze zijn er voor alle jongeren door te luisteren, mee te voelen en mee te denken. Awel (de vroegere Kinder- en Jongerentelefoon) is een gratis en makkelijk bereikbaar contactkanaal.

Bednet

Bednet zorgt ervoor dat kinderen en jongeren die tijdelijk niet naar school kunnen, de les in hun klas live kunnen volgen, van thuis uit. Leerlingen die langdurig of regelmatig afwezig zijn door ziekte, operatie, ongeval of zwangerschap, zijn zo mee met de les en blijven in contact met hun vrienden. Bednet is gratis voor gezin en school.

Centrum ter Preventie van Zelfdoding (CPZ)

Het CPZ is een pluralistische vereniging met als basisdoelstelling het voorkomen van zelfdoding.

Rode Kruis-Vlaanderen

Rode Kruis-Vlaanderen wil zoveel mogelijk mensen zelfredzaam maken. Daarom zetten we in op eerste hulp, ook in het onderwijs, voor leerlingen en leraren.

Sport Vlaanderen

Dankzij een samenwerkingsakkoord tussen GO! en Sport Vlaanderen (vroegere Bloso) kunnen onze onderwijsinstellingen met 10% korting sportklassen organiseren met verblijf in de centra van Sport Vlaanderen. Sport Vlaanderen ijvert mee voor een school waarin kinderen worden gestimuleerd om blijvend aan sport te doen door een aanbod op maat van alle leeftijden. Voor de allerkleinsten (3- tot 8-jarigen) biedt Multimove een gevarieerd bewegingsprogramma aan, waarin de focus op plezierbeleving en de algemene ontwikkeling van vaardigheden ligt. In de lagere school kan het concept SportSnack (sportieve naschoolse opvang) geïmplementeerd worden met ondersteuning van de Follo in de buurt. Ook leerlingen in secundaire scholen kunnen met een SNS-pas (Sport Na School) een jaar lang zo veel sporten als ze willen.

MOEV

MOEV (vroegere SVS, Stichting Vlaamse Schoolsport) wil alle leerlingen uit het leerplichtonderwijs - ongeacht hun bekwaamheid of geaardheid - kwaliteitsvolle bewegings- en sportkansen bieden. MOEV wil alle leerlingen aanzetten tot een gezonde mix van zitten, staan, bewegen en sporten en hen stimuleren tot een gezonde, levensstijl met levenslange sportbeoefening, al dan niet in georganiseerd verband.

Sensoa

Sensoa is het Vlaamse service-en expertisecentrum voor seksuele gezondheid en hiv. Sensoa voorziet leraren van lesmaterialen en professionalisering omtrent relaties en seksualiteit. Ze organiseren op maat van de school pedagogisch-didactische en beleidsondersteunende trajecten.

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen (VAD)

VAD is het Vlaams expertisecentrum voor alcohol, illegale drugs, psychoactieve medicatie, gokken en gamen. VAD voorziet onderzoek en een waaier aan educatieve materialen, dat kan gebruikt worden binnen een Drugbeleid op School. Om dit te realiseren werkt VAD in elke provincie samen met het CGG-preventiewerker tabak, alcohol en drugs.

Vlaams Instituut Gezond Leven

Het Vlaams Instituut Gezond Leven is een expertisecentrum voor gezondheidsbevordering en ziektepreventie. Ze werken rond gezonde voeding, beweging, lang stilzitten, tabak, geestelijke gezondheid en gezondheid en milieu. Voor scholen bieden ze opleidingen en methodieken aan die hen ondersteunen bij de uitbouw van een (thematisch) gezondheidsbeleid.

Het Lokaal Gezondheidsoverleg (LOGO)

Op lokaal en regionaal niveau zijn de Logo's actief. De belangrijkste opdracht van de Logo's is het bundelen en coördineren van de lokale krachten om de Vlaamse gezondheidsdoelstellingen waar te maken. De logo's staan in voor het lokaal implementeren van gezondheidsprojecten.

De Vlaamse Stichting Verkeerskunde

De Vlaamse Stichting Verkeerskunde (VSV) heeft de opdracht om meer mensen te vormen op het vlak van verkeerskunde. Verkeers- en mobiliteitseducatie is daar een belangrijk onderdeel van. Wie vandaag de jongeren sensibiliseert voor een verantwoorde vervoerkeuze en een correct verkeersgedrag, legt de basis voor een duurzame mobiliteitsontwikkeling.

Rondpunt

Rondpunt vzw ijvert voor een goede opvang van alle betrokkenen bij een verkeersongeval in Vlaanderen. Rondpunt vzw werkt aan verkeersveiligheid door te informeren over de gevolgen en investeert in betere kansen voor alle betrokkenen na een verkeersongeval.

Bijlage 2: Brede open school

Een gezonde en stimulerende omgeving creëer je niet als school alleen, maar samen met (lokale) partners en eventueel andere scholen (zie ook [Brede open school, visietekst GO!](#)).

Een brede open school is een samenwerkingsverband tussen partners van verschillende sectoren, waaronder één of meerdere scholen, die samen werken aan een brede leer- en leefomgeving op school en in de vrije tijd. Een brede school streeft maximale ontwikkelingskansen na voor alle kinderen en jongeren. Een kwalitatieve bredeschoolontwikkeling heeft oog voor diversiteit, verbindingen en participatie.

Er bestaat geen algemeen geldende invulling voor dit netwerk van voorzieningen, maar één of meer scholen maken er wel altijd deel van uit. Enkele voorbeelden van mogelijke partners zijn: steden en gemeenten, kinderopvang, jeugdwerk, buurtsport, (school)opbouwwerk, bibliotheek, rust- en verzorgingstehuis, buurtwerk, politie, sport- en cultuurverenigingen, bedrijfsleven, Huis van het Kind, Kind & Gezin, Lokaal Overlegplatform (Lop), Lokaal Gezondheidsoverleg (Logo), ...

De brede open school is nooit een doel op zich, maar speelt in op de lokale behoeften, noden of kansen en vormt zo een krachtige leeromgeving. Cruciaal daarbij is om te werken vanuit een gelijkgerichte visie en om gemeenschappelijke doelen na te streven. Geen losse inhouden, maar in het belang van levensecht leren, een geïntegreerd aanbod zodat leerlingen dit als één in elkaar overlopend natuurlijk proces ervaren.

De brede open school kan ook een belangrijke rol opnemen in de opvoedingsondersteuning door:

- Informatie en voorlichting
Goede informatie kan opvoedingsonzekerheid wegnemen en steun bieden bij het nemen van beslissingen
- Praktisch pedagogische of instrumentele steun
Het beschikbaar stellen van 'diensten' (bv. vrijetijdsbesteding, kinderopvang, enz.), materiaal (in bv. speltheek of uitleendienst) en pedagogische documentatie.
- Emotionele steun
Met de bedoeling een "luisterend oor" te zijn, zonder noodzakelijk gedragsverandering na te streven.
- Sociale samenhang stimuleren, sociale steun en zelfhulp bevorderen
Ontmoetingskansen voor ouders creëren, informele sociale netwerken stimuleren en ouders hiernaartoe leiden. Ouders richten zich immers in de eerste plaats tot hun informeel sociaal netwerk bij opvoedingsvragen.

Bijlage 3: Overzicht van de strategische doelstellingen en acties PGZ en PSF voor scholen en CLB's

---

Doelstelling 1: BEVORDEREN VAN DE GEZONDHEID VAN LEERLINGEN

- Actie 1 De school brengt leerlingen kennis, vaardigheden en attitudes bij die hun gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en ontwikkeling bevorderen.
- Actie 2 De school organiseert een stimulerende en gezonde (fysieke, emotionele en sociale) omgeving.
- Actie 3 De school past regels en afspraken toe die de gezonde levensstijl op school stimuleren.
- Actie 4 Het CLB sensibiliseert en motiveert leerlingen en hun gezinscontext voor een levensstijl en opvoeding die de gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en ontwikkeling bevordert. Hiertoe versterkt het CLB de eigen kracht van leerlingen en ouders.

Doelstelling 2: TOEZIEN OP HET NORMAAL VERLOOP VAN DE GEZONDHEID VAN LEERLINGEN

- Actie 5 De school en het CLB zien toe op het normale verloop van diverse ontwikkelingsdomeinen van leerlingen (motoriek, taal-spraak, cognitief, sociaal,...).
- Actie 6 Het CLB monitort de groei en lichamelijke ontwikkeling van leerlingen.

Doelstelling 3: TIJDIG DETECTEREN VAN NODEN OM PASSENDE MAATREGELEN TE KUNNEN AANBIEDEN

- Actie 7 De school heeft aandacht voor ongepast gedrag, gedragsverandering en haperende schoolresultaten om zo nodig een verhoogde zorg (= fase 1 in het zorgcontinuüm) aan te bieden voor de leerling.
- Actie 8 Het CLB detecteert tijdig problemen met de gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal) en de groei bij de leerling die relevant zijn voor de ontwikkeling en schat de nood aan zorg in.
- Actie 9 Het CLB geeft leerlingen de kans om zorgen en vragen over hun gezondheid te bespreken en schat bij zorgen of vragen van de leerling de nood aan zorg in.
- Actie 10 Het CLB geeft ouders de kans om opvoedingsvragen te bespreken met een medewerker van het CLB en schat bij vragen de nood aan zorg in.

Doelstelling 4: ZORG DRAGEN VOOR OPTIMALE PARTICIPATIE VAN LEERLINGEN MET GEZONDHEIDSPROBLEMEN (FYSIEK, EMOTIONEEL OF SOCIAAL)

- Actie 11 De school vraagt de ouder(s) (bij inschrijving van een kind) naar eventuele gezondheidsproblemen. Bij leerlingen met gezondheidsproblemen biedt de school aan om het CLB te betrekken. Het CLB kan dan samen met de ouders, leerling, school en eventuele behandelaars zoeken naar passende maatregelen zodat de leerling op school optimaal kan participeren.
- Actie 12 De school neemt passende maatregelen zodat leerlingen met gezondheidsproblemen optimaal kunnen participeren.
- Actie 13 De school en het CLB leveren mits toestemming van ouder(s) of jongere relevante informatie aan over het functioneren van kinderen en jongeren aan zorg- en hulpverleners ten behoeve van diagnostiek, begeleiding en/of behandeling.
- Actie 14 Het CLB coördineert en faciliteert de integratie of re-integratie van kinderen en jongeren op school na schoolverzuim, (langdurige) ziekte of opnamen in ziekenhuis of welzijnsinstelling.

Doelstelling 5: PREVENTIE VAN INFECTIEZIEKTEN EN VEILIGHEID

- Actie 15 De school is een nette en veilige omgeving. In overleg met de omgeving werkt de school ook aan een veilige situatie rondom en op weg naar de school.
- Actie 16 Het CLB biedt vaccinaties aan voor leerlingen conform het Vlaamse vaccinatieschema.
- Actie 17 Het CLB bepaalt, zo nodig in overleg met de overheidsdiensten, de profylactische maatregelen die noodzakelijk zijn om de verspreiding van bepaalde infectieziekten te voorkomen. De school draagt bij tot de uitvoering van deze maatregelen.

Bijlage 4: PGZ en PSF in een notendop voor scholen en leraren

De begeleidingsdomeinen ‘**preventieve gezondheidszorg (PGZ)**’ en ‘**psychosociaal functioneren (PSF)**’ zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar. Ze worden daarom als één geheel behandeld. Het **gezondheidsbeleid**, PGZ en PSF in fase 0 en 1 van het zorgcontinuüm, maakt integraal deel uit van de leerlingenbegeleiding, wat sinds september 2018 een **erkenningsvoorwaarde** is voor scholen.

We definiëren gezondheid als het vermogen om zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven (Machteld Huber, Universiteit Maastricht, 2014).

De 4 begeleidingsdomeinen helpen om een kwaliteitsvol beleid te structureren, maar (hulpvragen van) leerlingen kan je natuurlijk niet in domeinen opsplitsen. De gezondheid heeft een grote invloed op het leren. Anderzijds zullen de begeleidingsdomeinen ‘leren en studeren’ en ‘onderwijsloopbaan’ ook bijdragen bij de gezondheid van leerlingen. **Je kijkt altijd met een brede blik naar leerlingen.**

PGZ en PSF op school

In Vlaanderen is de [kadermethodiek Gezonde School](#) richtinggevend. Eenmaal een prioritaire doelstelling is gekozen, helpt de methodiek om stap per stap te evolueren van losse acties naar een samenhangend gezondheidsbeleid, rekening houdend met een aantal succesfactoren. Zo kan het beleid rond thema’s als alcohol en drugs, voeding, beweging, seksualiteit, mentaal welbevinden, ... vorm krijgen door deze methodiek. De [gezondheidsmatrix](#), die deel uitmaakt van de kadermethodiek Gezonde School, helpt om de beginsituatie in kaart te brengen en om het beleid concreet te maken. Het zet in op een mix van strategieën (educatie, omgevingsinterventies, afspraken en regels en zorg/begeleiding) en dit op verschillende niveaus (leerling, klas, school, omgeving buiten de school).

Hoe begin ik eraan?

De school vertrekt van een visie en van een analyse van data en noden om op een participatieve manier een gedragen beleid uit te bouwen, te voeren, te evalueren, bij te sturen en te borgen. Het [stappenplan](#) dat hoort bij de methodiek Gezonde School en hetzelfde cyclische verloop heeft als de PDCA-cirkel, kan helpen om op systematische wijze een kwaliteitsvol gezondheidsbeleid uit te bouwen:

1. Creëer een draagvlak
2. Breng de beginsituatie in kaart
3. Bepaal prioriteiten en doelstellingen
4. Werk een actieplan uit
5. Voer het actieplan uit
6. Evalueer en stuur bij
7. Veranker het gezondheidsbeleid in het schoolbeleid

Als school sta je er niet alleen voor

4 STRATEGIEEN VOOR EEN KWALITEITSVOL GEZONDHEIDSBELEID OP SCHOOL	
Educatie	De school brengt leerinhouden rond gezondheid actief aan: kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes. De ontwikkelingsdoelen en de eindtermen of door de doelen die vastgelegd zijn in een leerplan zijn de basis voor de gezondheidseducatie.
Omgevingsinterventies	Een bewuste (her)inrichting van de fysieke omgeving en het sociaal klimaat maakt de gezonde keuze meer vanzelfsprekend. Voor de fysieke schoolomgeving gaat het vooral om de schoolinfrastructuur en -inrichting, het aanbod aan voeding en drank, ... Voor de sociale schoolomgeving gaat het om het schoolklimaat en de voorbeeldfunctie van het schoolpersoneel.
Afspraken & regelgeving	De regels en afspraken die de gezonde levensstijl op school stimuleren, zijn terug te vinden in het school- en arbeidsreglement, maar het kan evengoed gaan om afspraken op klasniveau. De afspraken zijn gebaseerd op gezondheidsaanbevelingen. Ze kunnen stimulerend (bv. afspraken i.v.m. gebruik van sportinfrastructuur of het drinken van water) of beperkend (bijv. rookverbod) zijn.
Zorg & begeleiding	<p>Leraren coachen een leerproces, maar zijn geen hulpverleners. In deze strategie is het zorgcontinuüm van toepassing.</p> <p> Blijft het effect uit, dan schakelt de school in afstemming met leerling/ouder(s) het CLB in. In fase 2 start het CLB, al dan niet na een diagnostisch traject om de behoeften van de betrokkenen in kaart te brengen, een begeleiding naar de passende hulp.</p> <p> In fase 1 (verhoogde zorg) wordt bepaald hoe men de maatregelen kan intensifiëren en/of aanpassen en beter afstemmen op de noden van de (groep) leerling(en). Er wordt ook gezocht hoe de schoolinterne deskundige de handelingsbekwaamheid van de leraar kan versterken. Op vraag van de school kan het CLB deze fase coachen (consultatieve leerlingenbegeleiding).</p> <p>In Fase 0 (brede basiszorg) stimuleert de school de gezondheid en ontwikkeling van leerlingen. Dit wordt zoveel mogelijk positief geformuleerd en is doorgaans niet probleemgericht. De proactieve aanpak is afgestemd op de behoeften van zoveel mogelijk leerlingen en bevordert verschillende aspecten, waaronder ook gezondheid. Een warm schoolklimaat zal bijv. bevorderlijk werken voor leerlingen met hechtingsproblemen, voor het leren en de ontwikkeling van alle leerlingen, maar ook ter preventie van spijbelen.</p> <p>In deze fase vraagt de school (bij inschrijving van een leerling) ook naar eventuele gezondheidsproblemen. Zijn die er? Dan kan de school aanbieden om het CLB te betrekken om samen op zoek te gaan naar passende maatregelen zodat de leerling optimaal kan participeren op school.</p> <p>De school volgt dan de evolutie in diverse ontwikkelingsdomeinen van leerlingen op via bijv. een leerlingvolgsysteem. Hierbij heeft de school aandacht voor ongepast gedrag, gedragsverandering en haperende schoolresultaten om zo nodig een verhoogde zorg aan te bieden.</p>

Meer achtergrond is te vinden in 'De gezondheid van leerlingen. Visie en strategie met betrekking tot PGZ en PSF voor scholen en CLB's', 2018, GO!

Voor een inspirerend voorbeeld kan je terecht in de publicatie 'Omgaan met alcohol en andere drugs op school, leidraad voor een schoolbeleid', 2017, Politea

PGZ en PSF in de klas

Hoe vertaalt het gezondheidsbeleid zich op het niveau van de leerling in de klas? Leraren zijn geen hulpverleners, maar dragen wel in grote mate bij tot de gezondheid van leerlingen. Wat betekenen de begeleidingsdomeinen PGZ en PSF op de klasvloer? Per strategie van de gezondheidsmatrix worden een korte duiding en voorbeelden gegeven.

Educatie

De leerplandoelen en eindtermen omvatten veel doelen die gelinkt zijn aan leefstijl en gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal). Ook vak- en leergebied overschrijdend kunnen leerlingen veel vaardigheden aanleren in de klas. Het didactisch en pedagogisch handelen van elke leraar draagt bij tot het ontwikkelen van vaardigheden die de (fysieke, emotionele en sociale) gezondheid van leerlingen bevorderen! Leraren wachten niet tot zich een probleem voordoet, maar handelen pro-actief om de gezondheid van alle leerlingen te stimuleren. Enkele voorbeelden:

- *Leerlingen krijgen les over een gezonde levensstijl;*
- *Doorheen de verschillende leerjaren, maken leerlingen kennis met eerste hulp bij ongevallen;*
- *Gezondheidsvaardigheden: leerlingen leren gezondheidsinformatie analyseren en er de juiste conclusies voor zichzelf kunnen uittrekken;*
- *Het zelfvertrouwen van de leerlingen wordt versterkt door o.a. een positief zelfbeeld te stimuleren;*
- *De veerkracht van leerlingen wordt versterkt (het vermogen om zich aan te passen aan stress en tegenslag en daar misschien zelfs sterker uit te komen);*
- *Leerlingen leren emoties benoemen en reguleren;*
- *De probleemoplossingsvaardigheden van leerlingen worden versterkt;*
- *De sociale vaardigheden worden gestimuleerd (leren samenleven);*
- *De weerbaarheid wordt gestimuleerd. Deze vaardigheid kunnen leerlingen in vele situaties benutten, om de eigen grenzen met betrekking tot seksualiteit te bewaken, om neen te zeggen als vrienden een sigaret aanbieden, om op te komen voor de eigen waarden,...;*
- *Leerlingen begeleiden om hun eigen identiteit te ontwikkelen;*
- *Leerlingen leren omgaan met autonomie.*

Omgevingsinterventies

Een gezonde levensstijl is niet louter een individuele keuze. De keuzes van de leerlingen op je school worden minstens even hard beïnvloed door hun fysieke en sociale omgeving. De fysieke omgeving en het sociaal klimaat dragen samen bij tot een stimulerende en gezonde leeromgeving voor de leerling in de klas. Enkele voorbeelden...

EEN GEZONDE FYSIEKE KLASOMGEVING:

- *Er worden prikkelarme momenten en/of plaatsen voorzien in de klas;*
- *Het klaslokaal is veilig en netjes;*
- *De klas beschikt over ergonomisch meubilair voor de leerlingen;*
- *De klas wordt regelmatig verlucht;*
- *Er worden beweegtussendoortjes voorzien;*
- *Leerlingen kunnen water drinken in de klas.*

EEN GEZONDE SOCIALE KLASOMGEVING:

- *Een positief pedagogisch klasklimaat;*
- *Sterke sociale verbondenheid van de leerling met de klasgroep;*
- *Een positieve relatie tussen de leraar en de leerlingen;*
- *Een sociaal veilige en voorspelbare klasomgeving;*
- *Een autoritatieve pedagogische stijl die een veeleisende en gedisciplineerde aanpak combineert met een responsieve aanpak;*
- *De leraar die het gezonde voorbeeld toont.*

Afspraken en regelgeving

De leraar maakt en coacht basisafspraken in de klas. Hieronder vallen bijv. afspraken over het al dan niet mogen drinken van water tijdens de les, maar ook omgangsregels met de leraar en medeleerlingen tijdens de les. De gekozen afspraken hebben een positieve invloed op het gezondheidsgedrag van de leerlingen. Wat bij overtredingen? Consequent reageren draagt bij tot een voorspelbaar en sociaal veilig klasklimaat.

Zorg en begeleiding

In deze strategie beoogt men om (1) tijdig op te merken wanneer het niet goed gaat met een leerling om passende zorg te kunnen voorzien en (2) leerlingen met een gezondheidsprobleem (fysiek, emotioneel of sociaal) optimaal te laten participeren in de klas. Bijkomend is het ook belangrijk dat de leerlingen zelf weten hoe ze bij een leraar terecht kunnen in geval van bijv. pesten.

TIJDIGE DETECTIE

Elke leraar volgt de ontwikkeling van leerlingen op a.d.h.v. de schoolresultaten en observeert het gedrag van de leerlingen. Haperende schoolresultaten, ongepast gedrag of gedragsverandering kunnen een signaal zijn en verdienen aandacht. Enkele voorbeelden:

- *De leraar merkt op dat een vrolijke jongen er sinds enige tijd onverzorgd en vermoeid bijloopt. De leraar bespreekt dit met de leerling. Dit toont aan de leerling dat de leraar de verandering heeft opgemerkt en dat de leraar bezorgd is om de leerling. Tijdens het gesprek toetst de leraar zijn eigen observatie aan de beleving van de leerling en verduidelijkt de leraar de verwachtingen over het gewenste gedrag;*
- *De leraar merkt op dat een leerling al tweemaal betrokken is bij een vechtpartij tijdens de speeltijd en bespreekt dit met de leerling. Samen gaan ze o.a. op zoek naar een andere manier om met de boosheid/frustratie om te gaan;*
- *Een kleuterleider heeft de indruk dat één van de kleuters andere kinderen dwingt om zich uit te kleden. Hij bespreekt dit met de kleuter om na te gaan wat er aan de hand is en stelt gerichte vragen rond de mate van toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkeling, context en zelfrespect om de ernst in te schatten. De verdere reactie hangt af van de vlag die aan het incident wordt gegeven (zie vlaggensysteem van Sensoa).*

PARTICIPATIE VAN LEERLINGEN MET GEZONDHEIDSPROBLEMEN BEVORDEREN

De maatregelen genomen in de klas dragen bij tot de optimale participatie van leerlingen met gezondheidsproblemen (fysiek, emotioneel of sociaal) op school. Enkele voorbeelden:

- *Een leerling die na een operatie langdurig afwezig is, volgt de les thuis via Bednet;*
- *De leraar spreekt met een leerling die snel boos wordt af waar hij tot rust kan komen en hoe hij nadien opnieuw kan aansluiten bij het klasgebeuren.*